

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ GAZETECİLİĞİNE GİRESUN'DAN İKİ ÖRNEK: HÂDİM-İ MİLLET VE KARADENİZ

Dursun ŞAHİN¹

Özet

Geçmişin canlı şahitleri olan gazeteler, yayımlandıkları dönemlerin sosyal hayatı, dönem insanların duygu ve düşünceleri üzerine önemli ipuçları vermektedirler. Toplumların gözü kulağı olan gazeteler, her türlü gelişmeden insanları haberdar etmekle yükümlü oldukları gibi, olaylara dair yorum yaparak sosyal hayatı yönlendirmektedirler.

Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için, yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayınlar olarak tanımlanan gazetelerin, Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçe olarak başlangıcı, II. Mahmud döneminde gerçekleşmiştir. Gazetecilik faaliyetleri zamanla yaygınlaşmış, bir çıkıp bir kaybolan gazete ve dergilerin oldukça fazla olduğu II. Abdülhamid döneminin ardından, özellikle II. Meşrutiyet sonrasında basın hayatı, İstanbul dışında da kendini göstermeye başlamıştır. Giresun da, II. Meşrutiyet sonrası gazetecilik faaliyetlerinin görüldüğü merkezlerden biridir. Giresun'da yayınlanan gazete ve mecmualar arasında "Giresun Maarif", "Giresun", "Karadeniz", "Kavlak", "Hadim-i Millet" gibi gazete ve mecmualar yer almaktadır.

Türk gazetecilik tarihi üzerinde araştırmalar yapan Enver Behnan Şapolyo, dünya gazeteciliğini; haber gazeteciliği, fikir gazeteciliği, parti gazeteciliği ve rejim gazeteciliği olarak dört gruba ayırmaktadır. Meşrutiyet dönemi gazeteciliği, yukarıda yer alan sınıflandırmada, kendine fikir gazeteciliği içinde yer bulmaktadır. Dönem gazetelerinde fikrî ve edebî polemiklerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Giresun'da yayınlanan "Karadeniz" ve "Hadim-i Millet" gazetelerinde de, dönemin gazetecilik anlayışının izleri açıkça görülmektedir.

Bu çalışmada birbirlerine karşı satışlarıyla dikkat çeken "Karadeniz" ve "Hadim-i Millet" gazetelerinde yer alan yazılardan hareketle, dönemin siyasal ve sosyal hayatına ve gazetelerin tavrına dair tespitler yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: II. Meşrutiyet dönemi, gazete, polemik, Giresun, Hâdim-i Millet, Karadeniz.

TWO NEWSPAPERS FROM GİRESUN ILLUSTRATING THE JOURNALISM IN THE SECOND CONSTITUTIONAL ERA: HÂDİM-İ MİLLET AND KARADENİZ

Abstract

Newspapers which are the living witnesses of the past give some crucial clues casting light upon the social life in the period they are published, and the feelings and thoughts of the people living in that period. As the primary sources of information and news, newspapers are not only supposed to keep people up to date with what is happening, but also they guide the social life by commenting on events.

Described as publications printed daily or periodically to provide news and information, with or without comment, relating politics, economics, culture or other issues, newspapers printed in Turkish first appeared in the period of Mahmud II in the Ottoman Empire. The journalistic activities started to increase in the course of time, following the period of Abdülhamid II which was notorious for short-lived newspapers, the world of press began to make its presence known outside Istanbul as well especially after the Second Constitutional Era.

¹ Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, dursun.sahin@giresun.edu.tr.

Giresun was also one of the centres where these journalistic activities were seen after the Second Constitutional Era. Among the newspapers and journals published in this city were "Giresun Maarif", "Giresun", "Karadeniz", "Kavlak" and "Hadim-i Millet".

Enver Behnan Şapolyo, who makes research on the history of the Turkish journalism, split journalism into four categories which are based on news, ideas, political parties and regimes respectively. The journalism in The Constitutional Era is classified as one from the second group. It is obvious that the literary and intellectual arguments took an important place in the newspapers of the period. By reading the newspapers "Karadeniz" and "Hadim-i Millet" published in Giresun, it is also possible to see clearly the traces reflecting the mentality of journalism in that period.

This study is aimed at making analysis on the attitudes of the newspapers and the social and political life in this period with the help of the articles from "Karadeniz" and "Hadim-i Millet" which really attracted attention due to the conflicts between them.

Keywords: The Second Constitutional Era, newspaper, polemic, Giresun, Hâdim-i Millet, Karadeniz.

Meşrutiyet Yıllarında Basın Faaliyetleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda basın hayatına dair düzenlemeler, hükümleri arasında gazete çıkarmayı hükümet iznine bağlayan madde de yer alan 1857'deki Matbaa Nizamnamesi ile getirilir. 21 Ekim 1860 tarihinde bağımsız ilk Türkçe gazete olan Tercüman-ı Ahval'in ardından İbret, Hürriyet, Terakki, Mecmua-ı Fünun gibi gazeteler de çıkarılır. Tanzimat döneminde, halkın batılılaşmasında bir araç olarak görülen gazeteler, önemli bir yere sahiptir. Hürriyet, eşitlik, aile hayatı, meşrutiyet, basın hakları, devlet yönetimi vb. konuların yoğun bir biçimde ele alındığı dönem gazetelerinde kalem kavgaları da kendini gösterir. Bu durum, ekonomik problemler de yaşayan gazetelerin sansürle de zor durumda kalmasına neden olur. II. Abdülhamit döneminde basın-yayın sıkı kontrolde olduğundan gazetecilik eski etkisini devam ettiremez. Bunda padişahın aldığı tedbirlerin rolü büyüktür (Karabulut 2010: 130, 131).

1876 yılı, Osmanlı Devleti'nde dönüm noktalarından biridir. Batı toplumlarında daha önce uygulanmaya başlanmış olan meşrutiyeti Osmanlı Devleti içinde de sabırsızlıkla bekleyenler vardır. Eğitimlerini Batıda almış aydınlar, milliyetçi fikirleri uyanan azınlıklar ve bu iki grubun ilişki içinde olduğu Batılılar, meşrutiyetin bir an önce ilan edilmesini istemektedirler. Batıların acelesi, mevcut durumdan pay kapma çabasıdır; aydınların hürriyet isteği ise, daha çok taklit ve bunalım ürünüdür.

Kısa bir süre için de olsa Kânûn-i Esâsî (Anayasa) ilan edilir. Meclisin, icrâ heyetinin görev ve yetkileri belirlenir. Kânûn-i Esâsî'nin ilanından sonra, aydınlar tarafından, hükümet aleyhine yoğun bir muhalefet başlar. Osmanlı idaresi ve padişah, çeşitli önlemlerle, bunların muhalefetini etkisiz hale getirmeye çalışır. Özellikle basına karşı hassas davranılarak, bazı gazetelerin yayın hayatına son verilir, kimi zaman da sansüre başvurulur. Osmanlı idaresinin en çok takip ettiği konulardan biri de basın organlarının birbirleriyle şahsî mücadeleleridir. Bu organların zaman zaman seviyesini kaybeden sürtüşmeleri de sansüre ve kapatmaya neden olur.

Ord. Prof. Enver Ziya KARAL, II. Abdülhamid devri basınını üç döneme ayırır: "II. Abdülhamid devri basını, tâbi bulunduğu nizam yönünden üçe bölünebilir. Birinci bölüm, çok kısa sürmüş olur, Meşrutiyet devrine inhisar eder. Bu devirde hürriyet içinde çalışan bir basın nizamı yaratılmasına çalışılmıştır. İkinci bölüm, istibdat devrine

rastlar. Bu devirde de basın hürlüğü tamamen kaldırılmış ve sıkı bir sansüre tâbi olmuştur. Üçüncü bölüm ise, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine kadar sürmüş olan II. Meşrutiyet devridir. Bu devirde basın tekrar geçici olmak üzere bir hürriyet devresi tanımıştır." (Karal 1983: 407)

Kânûn-ı Esâsî'nin 12. Maddesinde basına dair dört kelimelelik bir cümle yer almaktadır: "Matbuat, kânun dairesinde serbesttir." Ayrıca Mebuslar Meclisi'nin ele aldığı ilk kanun tasarılarından biri de basın kanunu tasarısı olmuştur. Hükümetin sevk ettiği tasarı, iki bölümden oluşmaktadır: Matbaa açmak ve neşriyat yapmak. Her iki bölümde de hürriyete engel teşkil eden ve gelişmeyi önleyen maddeler vardır. Matbaa açılmasını engelleyen maddelerden birisi, hükümetten müsaade alma zorunluluğu, diğeri de matbaaların ancak vilayet ve sancak merkezlerinde açılması yolundaki sınırlamadır. Kanunun neşriyat ve tatbikatı ile ilgili bölümlerinde, mebusların tenkidine hedef olan başlıca noktalar şunlardır (Karal 1983: 408):

1. Gazete imtiyaz sahiplerinin maarif ve siyasette muktedir olmaları hususundaki hüküm.
2. Devlet memurlarının tenkit edilmemesi.
3. Mecliste söylenen nutukların gazeteler tarafından yanlış aksettirilmesi.
4. Matbuat suçları için ağır para cezaları verilmesi.
5. Mizah dergi ve gazetelerinin neşredilmesinin yasak edilmesi.

Mebuslar Meclisi'nde görüşülen kanun, II. Abdülhamid tarafından yürürlüğe konmamıştır. Ayrıca yine aynı yıl, basın suçlarını yargılayacak olan Meclis-i Ahkâm-ı Adliye kurulmuştur. 1895'te de, daha sert hükümler taşıyan bir matbaalar nizamnamesi yapılmıştır.

Çok kısa süren meşrutiyet umudundan sonra Türk basını 1876-1908 yılları arasında durgun bir döneme girmekle birlikte, 1877'den sonra oldukça fazla sayıda gazete ve derginin yayımlandığı görülür. II. Abdülhamid yönetiminin ilk yıllarından 1881 yılına kadar yayınlanabilen gazete ve dergiler arasında Osmanlı, Tercümân-ı Şark, Tercümân-ı Hakikat, Karagöz, Vâsıta-i Servet, Vakâyi-i Tıbbiye, Mecmua-i Ebuzyâ, Mîzân, Gayret, Muhit, Mektep, Servet-i Fünûn, Ma'lûmât, Mektep, İkdâm, Hanımlara Mahsus Gazete, Resimli Gazete, İrtikâ gibi gazete ve dergiler yer almaktadır.

II. Abdülhamid'e ve Osmanlı Hükümet ve devletine karşı olan Osmanlı aydınları, Osmanlı sınırları içinde fikirlerini ifade etmede yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle yurt dışına giderek çeşitli cemiyetler kurmuşlar, basın faaliyetlerine buralarda devam etmişlerdir. Yurt dışında kurulan ilk cemiyet, 1865'te Mir'at Gazetesi sahibi Refik Bey başkanlığında kurulan ve içinde Namık Kemal, Şinasi, Nuri ve Âyetullah Beylerin de yer aldığı Yeni Osmanlılar Cemiyeti'dir. Daha sonra İttihad ve Terakkî Cemiyeti de kurulmuştur.

Yeni Osmanlılar'ın Brüksel, Kahire, Londra gibi birçok farklı merkezlerde çıkarmış olduğu yayınlar arasında, İnkılâp, Hayâl, İstikbâl, Gencîne-i Hayâl, Meşveret, Mizan, Osmanlı Gazetesi, Şûrâ-yı Ümmet, Ezan, Kânûn-

Esâsî, Elkâtip, İntikam, Hilâfet, Sadâ-yı Millet, Selâmet, Le Libérale Ottoman, İctihad, Terakkî, Yeni Fikir, Hilâfet gösterilebilir.

Osmanlı Anayasası, 29 yıl askıda kaldıktan sonra, 24 Temmuz 1908'de Meşrutiyet yeniden ilân edilir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yurt dışında faaliyetlerini sürdüren Osmanlı aydınları yurda dönerek, yurt dışında yayınladıkları gazete ve dergi yayınlarını İstanbul'da devam ettirmek istemişlerse de, bunda muvaffak olamazlar. Çünkü yurt dışında var oluş sebepleri, II. Abdülhamid ve hükümete muhalefettir. II. Meşrutiyet'in ilanı onların bu amaçlarını geçersiz hale getirmiştir.

II. Abdülhamid dönemi, Türk basınının büyük aşamalar kaydettiği bir dönem olarak gösterilebilir. Bu dönem kendi içinde de çeşitli devrelere ayrılır. Bu devrelerin oluşumunu sağlayan ana etken, istibdat yönetimidir. Halit Ziya'nın -hatıralarında- tartarken hangi kefesinin ağır basacağına karar veremediği (Karabulut 2008: 354) II. Abdülhamid, basının halka olan etkisini bildiğinden, iktidarı tehlikeye düşürebilecek faaliyetleri açısından basına sınırlamalar getirmiş, sansür teşkilatını oluşturarak, basını da kontrol altına almayı hedeflemiştir. Sansürün uygulanışına dair Mâbeyn (Yıldız sarayı Başkâtipliği)'den Matbuat Müdürlüğü'ne gönderilen aşağıdaki talimat önemlidir (Topuz 1973: 60, 61):

“Yıldız Sarayı Humâyûnu Başkâtâbet Dâiresi

1. Her şeyden önce Padişahın değerli sağlığına, ürünlerin durumuna, ticaretin ve sanayiinin gelişmesini bildiren haberlere öncelik verilmesi;
2. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ahlâk açısından onaylamadığı hiçbir romanın veya yazı dizisinin yayınlanmaması;
3. Bir sayıda yayınlanamayacak kadar uzun edebî ve bilimsel yazılara yer verilmemesi. “Devamı var”, “Devamı yarına” gibi deyimlerin kullanılmaması;
4. Yazıda boşluklar bırakılmaması, çünkü bunlar birtakım kötü sanılara ve kafaları karıştırmaya yol açabilir;
5. Kişilere satışılmaması; bir vali veya mutasarrıfın hırsızlık yaptığı, para yediği, adam öldürdüğü veya ayıplanacak bir iş yaptığı söylenecek olursa saklanması gerekir;
6. Kişilerin ve vilâyet ahalisinin bazı yolsuzlukları bildirmek için Hükümdara verdikleri dilekçelerin yayınlanması kesinlikle yasaktır;
7. Tarihte ve coğrafyada özelliği olan bazı adların kullanılmaması, örnek: Ermenistan;
8. Yabancı hükümdarlara karşı her ne biçimde olursa olsun girişilen suikastları veya yabancı ülkelerdeki kışkırtıcı gösterileri yazmak yasaktır. Çünkü yasalara saygısı olan barışsever halkımızın bunları duyması iyi olmaz;

9. Bazı kötü niyetli kişilerin yersiz yorum ve gözlemlerine yol açabileceği için bu yönergenin gazetede yayınlanması yasaktır.

Serkâtibi Hazreti Şehriyârî Tahsin”

II. Abdülhamid dönemi, Türk basın tarihinde birçok yönden ilk olmasıyla da önemlidir. Basınla ilgili düzenlemelerin yapılması, Matbuat Nizamnâmesinin çıkarılması, sansürün uygulanması, yurt dışında gazete ve dergilerin çıkarılması, dergi ve gazetelerin sayısının artması vb. bu dönemin genel nitelikleri olarak gösterilebilir.

Meşrutiyet Yıllarında İstanbul Dışında Basın Faaliyetleri ve Giresun

İstanbul dışındaki basın yayın faaliyetleri, özellikle 1880–1908 yılları arasında şekillenmeye başlar. Bu dönemde basın yayın faaliyetleri üzerinde oluşan siyasi baskı, dergicilik faaliyetlerinin hem muhteva hem de şekil açısından bir arayış sürecine girmesine neden olmuştur. Çünkü II. Abdülhamid döneminde gazetenin yerini alarak, siyasetten başka her şeyi konu edinmek durumunda olan bu dergiler, kalıcı olabilmek için, hem sarayla iyi geçinip sansüre takılmamak hem de okurlara farklı şeyler sunmak zorundadırlar. Bunun neticesi olarak, şekil ve teknik itibarıyla da dergiler, oldukça yetkindir. Orhan Okay'ın “Mecmualar Devri” (Okay 1988: 3, 4) olarak nitelendirdiği bu dönem içinde İstanbul'da Mecmua-i Ebuzziya (1880–1912), Gayret (1886–1887), Servet-i Fünûn (27 Mart 1891–25 Mayıs 1944), Ma'lûmât (1895–1903) gibi köklü dergiler yayımlanmaktayken, Anadolu'daki dergi faaliyetleri henüz başlangıç aşamasındadır.

Vilayet gazetelerinin başlangıcı, eyalet sisteminin kaldırılması ve vilayet sisteminin getirilmesinden sonradır. Her vilayette bir basımevi kurulması amaçlanır. Böylece kendi bölgesinin haberlerine yer veren gazetelerin sayısı çoğalarak yerel gazeteciliğin temelleri atılmış olur. Bu gazetelerin ilkleri 1860'ta Beyrut'ta kurulan Hadikatu'l-Ahbar, 1865 tarihli Tuna, 1866'da Trablusgarp'ta Trablusgarp, 1867'de Girit'te Girit, 1869'da Bursa'da Hüdavendigâr, 1871'de Prizren'de Prizren, 1872'de Adana'da Seyhan olmuştur (Erdoğan 2007: 29). Vilayet gazeteleri ayrıca Konya, Edirne, Trabzon, Kastamonu, Ankara, İzmir, Sivas, Elazığ gibi Anadolu şehirleri ile Beyrut, Şam, Halep, Lübnan, Bağdat, Yemen, Musul, Beyrut, Kudüs, Hicaz gibi Ortadoğu şehirleri ve Yanya, Selanik, Manastır, Hersek, Priştine, Rodos gibi Balkan şehirlerinde de çıkarılmıştır.

Vilayet gazetelerinde, padişah ile ilgili haberler öncelikle yer almaktadır. Bunun yanı sıra kamu görevlilerinin atama, yükselme ve ödüllendirilmeleri, yeni yasa, yönetmelik düzenlemeleri, hükümet, vilayet ve kamu kuruluşlarının çalışmaları, demiryolu, yol, telgraf hattı yapımları, sağlık konuları, yerel okul sınavları ve ödül dağıtma törenleri, hacıların gidişi, et, ekmek fiyatları, şiddetli yağmur ve kar yağışları, doğal afetler, valilerin konuşmaları ve yazıları, savaşlar, yeni silahları buluşlar, yabancı konsolosların gezileri, vilayet gazetelerinde yer alan haberler arasındadır (Erdoğan 2007: 30).

Genellikle haftalık olarak çıkarılan gazeteler, çoğu kez düzensiz çıkmıştır. Gazetelerin sayfa sayısı 2 ile 4 arasında değişmiştir. Vilayet gazeteleri, belirli merkezlerde halk tarafından okunmalarını sağlamak için duvarlara

yapıştırılmış ve muhtarların alması zorunlu koşulmuştur. Bazı vilayet gazeteleri birkaç yıl sürebilmiş, bazıları ise son yıllara kadar yayımlanmıştır (Erdoğan 2007: 31, 32).

Giresun'da ilk matbaa, ikinci Meşrutiyet'in ilanından sonra kurulmuş olup, 1910-1923 yılları arasında "Giresun", "İttihad Terakki" ve "Yeni Yol" Matbaaları faaliyet göstermiştir. Meşrutiyet yıllarında Giresun'da beş yayının varlığı dikkat çeker. Bunlar: Giresun, Karadeniz, Giresun Maarif Gazetesi, Kavlak ve Hâdim-i Millet'tir (Albayrak 1997: 288).

Bu gazetelerden ikisi, İstanbul'da Mehmet Tahir tarafından çıkarılan "İrtikâ" adlı gazetede de şiir, hikaye ve makaleleriyle yer alan (Şahin 2000: 128, 129) ara nesil sanatçılarından Mehmed Hamdi (Duyduk) tarafından çıkarılmıştır. Mehmet Hamdi önce "hâsılât-ı sâfiyesinin yüzde onu Giresun'un Hacı Hüseyin Mahallesi Mekteb-i İbtdidâiyyesine aiddir." notuyla "Giresun" adlı gazetesini çıkarır. Temmuz 1910'dan itibaren hafta bir pazartesi günleri çıkarılan gazetede, günlük haberler, duyurular, edebî yazılar ve zaman zaman da Tercümân-ı Hakikat Gazetesi, Giresun Maârif Gazetesi gibi gazetelere cevaplar ve uyarılar yer almaktadır. Mehmet Hamdi, 12 Şubat 1912'de Giresun Gazetesini, Ocak 1911'den itibaren çıkarmakta olduğu "Karadeniz" adlı gazeteyle birleştirir.

Mart 1911'den itibaren Perşembe günleri çıkan Giresun Maârif Gazetesi, İbrahim Halil tarafından çıkarılmıştır. Gazetede "Vatanın, milletin menfaatine hâdim muharrerat için sahifelerimiz açıktır." sloganı dikkat çekerken, gazetenin gelirinin Giresun'da bulunan İslâm, Rum, Ermeni mektep-i ibtidâiyesine ait olduğu belirtilir.

Ahmet Ziyaeddin tarafından çıkarılan Hâdim-i Millet gazetesinin ilk sayısı, 2 Mart 1912'de çıkar. Haftada bir pazar günleri çıkarılan gazetenin idare merkezi "Giresun Hâdim-i Millet Kulübü"dür. Bu gazetenin sloganı da Giresun Maarif Gazetesine benzer: "Vatan ve millete hâdim yazılara sâhifelerimiz açıktır."

Meşrutiyet yıllarında Giresun'da bir de mizah gazetesi çıkarıldığı görülür. 1912'de Da'vâ vekili Ali Osman tarafından çıkarılan Kavlak adlı bu gazete de haftalıktır. Gazetenin gönderilecek yazılar için "çevrede tebensüm uyandırmayan âsâr derc olunmaz." şartını koyması da amacını açıkça ortaya koymaktadır.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra süreli yayın sayısında yaşanan patlama neticesinde, özellikle ilk yıl içinde (1908-1909), en az 353 dergi ve gazete çıkmıştır (Polat 2002: 8). Ancak bu yoğunluk için de birçoğu kısa soluklu olabilmektedir. Vilayet gazetelerinin genel kaderi, Giresun'da çıkarılan gazeteler için de geçerlidir. Düzenli olarak çıkarılmayan bu gazetelerin yayın hayatlarını ne zaman, hangi nedenle sonlandırdıklarına dair henüz yeterli bir bulguya ulaşılabilmiş değildir.

Hâdim-i Millet ve Karadeniz Gazeteleri

12 Şubat 1912 tarih ve 128-1 sayılı nüshasında Mehmet Hamdi'nin "Rüfekâ ve kâri'în-i Muhterememize" başlığı altında Karadeniz gazetesinin, iki yıldır çıkmakta olan Giresun gazetesinin yerine ikâme edildiğini duyurur. Karadeniz gazetesi, II. Meşrutiyet sonrası, toplumu meşrutiyet yönetimine dair bilgilendirir nitelikte görünmekle birlikte, özellikle Hürriyet ve İtilaf fırkasının Giresun'da faaliyete başlamasından sonra, İttihad ve Terakki

partisinin faaliyetlerini eleştiren yazılara yer vermiştir. Örneğin “Me’murlar, Siyâsî Cem’iyetler” başlıklı yazısında Mehmet Hamdi, devlet memurlarının siyaset yapmasının doğru olmadığını ifade ederken (Karadeniz S. 128-1, s. 1, 2); Osman Remzi, “Meşrûtiyet, Kuvvetler ve Hikâye-i Hâl-i Hâzırımız” başlıklı yazısında meşrutiyetin insan hak ve hürriyetlerinin temini olduğunu vurgular (Karadeniz S. 128-1, s. 2, 3). Samsun’dan Giresunlu Nâmî imzalı “Siyâsî Fırkalar” başlığını taşıyan yazıda çok sayıda partinin ortaya çıkışının endişe edici bir durum olmadığı anlatılmaya çalışılmıştır. Yazıda dikkat çeken hususlardan biri de kişilerin destekleri partinin eksik yanlarını da görmeleri gerektiğidir (Karadeniz S. 128-1, s. 3).

Gazetenin, tembelliğe, işsizliğe değinen yazılara da yer verdiği görülür. Dersaâdet’ten Ali Nâcî, “Mahalle Kahveleri ve Islâhı” başlığı altında, insanların kahvehane alışkanlıklarından kurtulmaları için öneriler getirmektedir. Gençlerin, kahvehanelerden kurtulmalarında annelere büyük görev düştüğü belirtilen yazıda, gençler iş sahibi yapılırsa kahvehane alışkanlığının kendiliğinden ortadan kalkacağı belirtilir.

Karadeniz gazetesinin en ilgi çekici yanlarından biri de, İttihat ve Terakkî partisinden edilen istifa duyurularıdır. Neredeyse her sayıda birden fazla istifa duyurusu yer almaktadır. Bu istifalar kimi zaman bireysel olarak gerçekleşirken kimi zaman da toplu olarak gerçekleşmektedir. İstifalar sadece merkezle de sınırlı değildir, ilçelerden ve köylerden toplu istifalar da yer almaktadır. İstifaların hemen hemen hepsi İttihat ve Terakkî’nin memleketi felakete sürükleyeceği endişesine dayanmaktadır.

Hâdim-i Millet gazetesi 2 Mart 1912 tarihinde yayın hayatına başlar. Bu çalışmada, Karadeniz gazetesinin ağırlıklı olarak incelenen yazıları, Hâdim-i Millet’in birinci sayısının çıktığı haftaya denk gelen 4 Mart 1912 tarihli 131-4. sayısıyla gazetenin sahibi ve sorumlu müdürü Mehmet Hamdi’nin İstanbul’a gidişi nedeniyle yayına ara verdiği 17 Mayıs 1912 tarihli 141-14. sayısı arasındadır.

Ahmet Ziyaeddin’in 2 Mart 1912’de yayın hayatına başladığı “Hâdim-i Millet”, hiçbir partiyle ilgisi olmadığını belirtmesine rağmen, daha ilk sayısından itibaren İttihat ve Terakki partisinden savunuculuğunu yapmaya başlar. Gazetede yer alan yazıların büyük bir kısmı imzasızdır. Üslup açısından bakıldığında Karadeniz gazetesinde daha ölçülü bir dil kullanılırken, Hâdim-i Millet’te özellikle muhalif yazı sahiplerine yönelik “yumurcak”, “rezil”, “zavallı”, “arslandan korkan köpek” gibi kaba ifadelerin kullanıldığı görülür.

Hâdim-i Millet’in ilk sayısında gazetenin çıkış nedeni, “Maksad-ı Mesleğimiz” başlıklı mukaddimede dile getirilir. Yazıda, gazetenin siyasi kuvvetlerden hiçbirinin etkisi altında olmadığı belirtildikten sonra, tarafsız da olmadığı belirtilerek, millet ve memleketin menfaatine uygun gördükleri İttihat ve Terakki programına uygun yazılara yer vereceği ifade edilir (Hâdim-i Millet S. 1, s. 1).

Hâdim-i Millet’in çıkışından iki gün sonra çıkan 4 Mart 1912 tarihli Karadeniz gazetesinde “Hâdim mi, Hâdim mi ?” başlıklı bir yazı yer almaktadır. Bu başlıkta kullanılan “Hadim” kelimesi, iki farklı şekilde yazılmıştır. İlk kelime hizmet eden, yarayan anlamlarına gelmekteyken; ikinci kelimenin anlamı, yıkan, yıkıcıdır. Yazıda, iki gün önce yayın hayatına başlayan Hâdim-i Millet gazetesinin daha ilk sayısından lîsân-ı edebe yakışmayan bir biçimde

Karadeniz gazetesi yazarına yapılan hakarete özellikle Hâdim-i Millet Kulübü üyelerinin tepki göstermesi istenir (Karadeniz S. 131-4, s. 2). Karadeniz gazetesine ve gazetede yazılanlara karşı daha Hâdim-i Millet'in ilk sayısında başlayan ithamlar, hemen hemen her sayıda farklı dozlarda yer almıştır. Buna karşılık Karadeniz gazetesi de bu ithamlara cevap vermeye çalışmış, İttihat ve Terakki'yi ülkeyi kargaşaya sürüklemekle suçlamıştır.

Gazetelerin yayınlandığı dönemde Trablusgarb, Rodos, Çanakkale gibi yerlerde İtalyan saldırıları sürmektedir. Bu saldırılar, Karadeniz gazetesi tarafından "Bingazi'den Bir Mektup", "Eyvâh, Nedir Bu Hâl!!", "Çanakkale Bombardımanı", "Rodos'un İşgâli" gibi başlıklara, karamsar bir bakışla dile getirilirken, Hâdim-i Millet gazetesinde yaşananlar, daha ılımlı bir biçimde sunulur. Hâdim-i Millet'te ayrıca yaşanan olumsuzluklardan İttihat ve Terakki'nin sorumlu tutulamayacağı vurgulanır.

Hâdim-i Millet'te yer alan yazılarda Türkiye ve Türkler kavramına sık sık yer verilmektedir. Bu yazılarda Hürriyet ve İtilaf Partisi tarafından düzenlenen konferanslarda, Türklüğe hakaret edildiği belirtilerek, Türkler için "barbar" ifadesinin kullanıldığı söylenir (Hâdim-i Millet S. 1, s. 1). Karadeniz gazetesinde yer alan yazılarda ise Osmanlı İmparatorluğu vurgusu daha fazladır.

Gazetelerde dîni ay ve bayramlara ait tebrikler de yer almıştır. Hâdim-i Millet, 7 Nisan 1912 tarihli nüshasında "Hâdim-i Millet, Paskalya münasebetiyle Rum ve Ermeni vatandaşlarımıza arz-ı tebrik eyler." (Hâdim-i Millet S. 2, s. 1) tebrikine yer verir. Karadeniz Gazetesinin 17 Mayıs 1912 tarihli nüshasında "Şehr-i Sıyâm" başlığıyla ramazan ayı tebrik edilir (Karadeniz S. 142-15, s. 1).

Karadeniz gazetesinde Hürriyet ve İtilaf Partisinin programı diziler halinde yayınlanırken, Hâdim-i Millet'te İttihat ve Terakki partisinin programı yer almaktadır. Ayrıca her iki gazetede diğer partilerin aleyhine yazılara yer verilir.

Hâdim-i Millet'le Karadeniz'in ortak olduğu yanlar da mevcuttur. Partiler, mebuslar ve oy kullanma konusunda her iki gazetede yer alan yazılar benzerlik göstermektedir. Çok partili sistemin gerekliliği vurgulanırken, partilerde bulunması gereken nitelikler, her iki gazetenin bakış açısına göre değişkenlik göstermektedir.

Asayiş olaylarına dair haberlerde de gazetelerin taraflı davrandığı görülür. Vali, komutan gibi şehrin asayişinden sorumlu kişiler, gazetelerce göreve davet edilir. Davet mevzuu genelde kendi parti üyelerine çeşitli saldırı ve sataşmalardır.

Hâdim-i Millet ve Karadeniz gazetelerinin ilginç ortaklıklarından biri de köylülere yönelik yazılardır. Karadeniz'de mensur, Hâdim-i Millet'te manzum olarak yer alan bu yazılarda köylülerin çalışkanlığına vurgu yapılarak, millet ve memleket için yaptıkları gayret övülür. Fakat yazıların devamında her iki gazetenin bu yazılarındaki temel amacın, köylülerin oyunu kendi partilerine çekmek olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemine damgasını vuran meşrutiyetin ilanı, devlet ve siyaset hayatında birçok yeniliğe neden olmuştur. Çok sesliliği egemen kılması gereken Meşrutiyet idaresi, her ne kadar bu durumun oluşmasına pek imkân vermemişse de, her vilayette bir basımevi kurulması amacıyla izin verilen vilayet matbaalarıyla az da olsa farklı sesler ortaya çıkmaya başlamıştır.

İkinci Meşrutiyet sonrası “Giresun”, “İttihad Terakki” ve “Yeni Yol” Matbaalarının faaliyet gösterdiği Giresun’da Giresun, Karadeniz, Giresun Maarif Gazetesi, Kavlak ve Hâdim-i Millet gazeteleri, farklı seslerin temsilcileri olarak gösterilebilir.

Ancak Karadeniz ve Hâdim-i Millet gazetelerinde yer alan yazılardan yola çıkılarak hazırlanan bu çalışma, dönem basınının farklı sesler çıkarmaktan ziyade siyasi partilerin basın bülteni gibi faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Gerek basın dünyasında gerek siyaset dünyasında farklı sesler için yeterli hoşgörü tesis edilmediğinden gazeteler, siyasi düşüncelerinin aksine gördükleri her fikre sorgusuz, sualsiz saldırmaktadır.

II. Abdülhamid dönemiyle birlikte anılan jurnalcılık, meşrutiyet sonrası gazeteciliğini de etkilemiş görünmektedir. Kendileri için tehlikeli bulduklarını, vatan ve millet için de tehlikeli bulan gazeteler, çoğu zaman imzasız mektuplar ve yazılar aracılığıyla deşifre etmekte ve vali, komutan gibi mülki amirleri, kolluk kuvvetlerini göreve çağırmaktadırlar. Zaman zaman da muhalif parti mensuplarının yanında gördükleri devlet görevlilerini suçlamaktan geri durmamaktadırlar.

Yerel gazetelerin dünden bugüne hangi şartlarda geliştiğini görebilmek ve sosyal hayattaki dönüşümlerin nasıl gerçekleştiğini anlayabilmek için yayınlandıkları dönemlerin sosyal hayatı, dönem insanların duygu ve düşünceleri üzerine önemli ipuçları veren, geçmişin canlı şahitleri gazeteleri incelemekte fayda olduğu açıktır. Bu gazeteler farklı açılardan incelendikçe ve kaynaklar değerlendirildikçe, yeni bilgi ve bulgularla, düne dair birçok hususun açığa çıkacağı da ayrı bir gerçektir.

Kaynakça

AKBULUT, Uğur, (2013), “Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine (1831-1876)”, *Turkish Studies*, S. 8/5, s. 31-57.

ALBAYRAK, Hüseyin, (1997), “*Milli Mücadele’de Giresun Basını*”, Giresun Tarihi Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996), Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, Giresun.

ALBAYRAK, Hüseyin, (2005), “Doğu Karadeniz Bölgesinde İlk Matbaa, İlk Gazete ve İlk Salnâme”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 4, s. 39-52.

- BUDAK, Ali, (2012), "Fransız Devrimi'nin Osmanlı'ya Armağanı: Gazete Türk Basınının Doğuşu", *Turkish Studies*, S. 7/3, s. 663-681.
- ERDOĞAN, İrfan, (2007), *Türkiye'de Gazetecilik ve Bilim İletişimi / Yapısal Özellikler Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınevi.
- KARABULUT, Mustafa (2010), "Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı'nın Yenileşme Sürecine Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*. S. 187. S. 125-138.
- KARABULUT, Mustafa (2008), "Halit Ziya Uşaklıgil'in Saray Hatıraları", *Türk Dili*, S. 682, s. 343-355.
- KARAL, Enver Ziyâ, (1983), *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KAVCAR, Cahit, (1988), *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim (1908–1923)*, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- KOLOĞLU, Orhan, (2006), *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- OKAY, Orhan, (1988), *Servet-i Fünûn Şiiri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ÖZDEMİR, Mehmet, (2013), "Edebiyat ve Siyaset Sarmalında Genç Kalemler - İttihat ve Terakki İlişkisi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 6/8, s. 433-455.
- ÖZKAYA DUMAN, Olcay, (2013), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ulusal'dan Yerel'e Basın ve Yayıncılık Faaliyetlerinin Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, S. 8/12, s. 1031-1041.
- POLAT, Nâzım Hikmet, (2002), "Türkiye'de Yerel Basının Gelişimine Kısa Bir Bakış", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 12, s. 7-25.
- SAVAŞ, Mevhibe, (2000), *İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın*, Gazi Ün. Fen – Ed. Fakültesi, (http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/mevhibe_savas_ikinci_mesrutiyet_donemi_ittihat_terakki_ve_basin.pdf), (Erişim Tarihi: 23.09.2014)
- ŞAHİN, Dursun, (2000), *İrtika Gazetesi (İlk Üç Cilt) İnceleme, Tahlihi Fihrist, Seçilmiş Metinler*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon.
- ŞAHİN, Dursun, (2007), *Ferâizcizâde Mehmet Şâkir Hayatı Sanatı Eserleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, (1971), *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Ankara: Güven Matbaası.
- TEMİZTÜRK, Hakan – SEYHAN, Salih (2011), "II. Meşrutiyet ve Millet Gazetesi", *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 2 / Temmuz 2011, s. 1-20.
- TOPUZ, Hıfzı, (1973), *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınları.

TUNAYA, Tarık Zafer, (1988), *Türkiye'de Siyasal Partiler Dönemi Cilt: 1 II. Meşrutiyet Dönemi*, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

GAZETELER

Ahmet Ziyâeddin, Hâdim-i Millet Gazetesi, 2 Mart 1912 – 19 Mayıs 1912, Giresun Matbaası

Mehmet Hamdi, Karadeniz Gazetesi, 4 Mart 1912 – 17 Mayıs 1912, Giresun Matbaası

